

OILADA BOLA TARBIYASINING O‘RNI

Musurmonova Navro‘zoy G‘ofur qizi-Toshkent davlat pedagogika universiteti talabasi navrozoymusurmonova@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada oilada bola tarbiyasida nimalarga muhim e‘tibor qaratish yoki aksincha, tarbiya jarayonidagi kamchiliklar hamda muammolar haqida va ularni bartaraf qilish to‘g‘risida fikrlar yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Oila, ota-ona, farzand, tarbiya, kelajak, kamchilik, kitob, ijtimoiy birlik, ma’suliyat, muammo, bola, me‘yor, vazifa.

Роль воспитания ребенка в семье.

Аннотация: В данной статье подчеркивается важность акцентирования внимания на том, что важно в воспитании ребенка в семье или, наоборот, на недостатках и проблемах в воспитательном процессе и их устранении.

Ключевые слова: Семья, родители, ребенок, образование, будущее, дефицит, книга, социальное единство, ответственность, проблема, ребенок, норма, задача.

The role of child education in the family

Annotation: This article highlights the importance of focusing on what is important in the upbringing of a child in the family or, on the contrary, about the shortcomings and problems in the upbringing process and their elimination.

Key words: Family, parents, child, education, future, deficiency, book, social unity, responsibility, problem, child, norm, task.

Mamlakatimizda yoshlarning ma’naviy qiyofasini mustaqillik mafkurasi, uning insoniy tamoyillari asosida shakillantirishga bosh vazifa sifatida qaralayotgani bejiz emas. Eng quvonarlisi shundaki, davlatimiz rahbari yoshlarning ma’naviy tarbiyasiga, ularning bilim va kasb mahoratini oshirish masalalariga alohida e‘tibor berib kelmoqdalar. Chunki mustaqilligimizning uch tayanchi – mustaqil siyosat, iqtisodiy qudrat va xalq ma’naviyati bir-biri bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, ularning uyg‘un rivoji ta’minlansagina O‘zbekiston buyuk yurt sifatida jahon hamjamiyatida o‘z munosib o‘rni egallay oladi.

Oila - o‘ziga xos ijtimoiy birlik. Uning asosida er-xotin ittifoqi, qarindoshlik munosabatlari, maishiy hayot birligi, axloqiy va huquqiy ma’suliyat hamda eng asosiysi ota-onalarning bolalarini tarbiyalash majburiyatlari turadi.

Oila deganda ko‘z oldimizga birinchi navbatda ota-ona va bolalar keladi. Oiladagi eng katta vazifa ham ota-ona zimmasida bo‘lishini barchamiz bilamiz. Inson umri o‘tib borar ekan, o‘z davomchisi bo‘lishini, keksayganda unga g‘amxo‘rlik qiladigan insoni bo‘lishini va albatta faxrlanib yuradigan farzandlari bo‘lishini istaydi. Buning uchun esa yillar davomidagi mehnat-mashaqqat, kuchli berilgan tarbiya, shuningdek, e‘tibor juda katta ahamiyat kasb etadi. Qachonki, ota-ona o‘z farzandidan natija kutsa, avvalambor, bergan tarbiyasiga bir nazar solishi lozim. Xalqimizda shunday bir maqol bor: "Nima eksang-shuni o‘rasan." Shunday ekan, farzandga ham qanday tarbiya berilsa shuning natijasini ko‘rish mumkin.

Bola tarbiyasi bu hayotdagi eng muhim masalalardan biri sanaladi. Xatto, buyuk sarkarda Amir Temur bobomiz ham farzand tarbiyasini davlat boshqaruvidanda qiyin masala ekanligini ta‘kidlaganlar. Shuning uchun ham ayni shu jarayonga jiddiy e‘tibor qaratish lozim.

Oilada bola tarbiyasi bilan otadan ko‘ra ona ko‘proq shug‘ullanishi barchamizga ma‘lum. Ammo shunday onalarimiz ham borki, avvalo, tarbiyani o‘zlaridan boshlashi kerak. Misol uchun, kitob o‘qigan ota yoki onani ko‘rib farzand ham kitob o‘qiy boshlaydi, agar, qiziqmasa birgalashib o‘qing yoki o‘zingiz o‘qib bering, farzandga kitob o‘qishni o‘rgattingizmi, katta tarbiyani kitobning o‘zi beradi. Kitob o‘qib ulg‘aygan farzanddan yomonlik chiqmaydi. Demak, kitob farzand hayotida va tarbiyasida muhim omil hisoblanadi.

Agar oilada farzandga to‘g‘ri tarbiya berilmasa, farzand bilan to‘g‘ri munosabat qilinmasa, u bola kelajakda barkamol shaxs bo‘lib kamolga yetolmaydi. Ota-ona o‘z farzandiga qanchalik e‘tiborsiz bo‘lsa bola ruhan eziladi, o‘zini baxtli va kerakli inson deb his qilmaydi. Hayotda har bir bola baxtli yashashga haqli. Chunki ular dunyodagi eng begunoh insonlardir. Shu o‘rinda psixolog olim V.I.Selivanov fikrlarini keltirib o‘tsak - “baxtli bolalik bu oiladagi quvonchni, hamjihatlikni hamda ota-onalarning bolalariga g‘amxo‘rligining samarasidir”.

Farzand tarbiyasida ota-ona yo‘l qo‘yadigan eng katta xatolardan biri bu-bolani urish. Oilada bolaga turli xil tazyiqlar o‘tkazilsa, ular ham atrofdagilarga tazyiq, ziyon yetkazishi mumkin. Bunday hollarda bolalar muammoni kuch bilan hal qilish mumkin degan fikrda bo‘ladi. Ular turli xil tazyiqlar orasida o‘sganligi sababli, ulg‘ayib o‘z oilasini qurganda ham xuddi shunday zo‘ravonliklarni amalga oshiradi. Bu kabi xatoliklar avloddan-avlodga o‘tib borsa, butun bir kelajak yovuzlik to‘riga tushib qoladi. Shu sababli butun jamiyat

aziyat chekmasligi uchun oilada turli xil munosabatlarni, muammolarni murosa yo‘li bilan hal qiling. Shu bilan birga farzandiningiz oldida boshqalar bilan urish qilmang, boshqa insonlar to‘g‘risida yomonlab gapirmang. U bu kabi holatlarni ko‘rsa dunyoda yomon odamlar ko‘p ekan degan xulosaga kelib qoladi.

Farzand tarbiyasida barcha narsa o‘z me‘yorida bo‘lishi kerak. Bolani haddan tashqari qo‘rqitish, haddan ziyod erkalash ham kerak emas. Tarbiya jarayonida bolaning o‘z fikrlarini ham inobatga olish kerak. Turli xil muammolarga duch kelganda uning fikrini to‘liq eshita olish lozim. Unga muammoning tayyor yechimini o‘zingiz bermasligingiz kerak. Agar muammolarni o‘zingiz hal qilsangiz, u bunga o‘rganib qoladi. O‘z muammolarini o‘zi hal qilishga urinmaydi, o‘zining shaxsiy fikriga ham ega bo‘lmaydi. Agar farzandingiz mustaqil inson bo‘lishini xoxlasangiz va barkamol inson bo‘lib ulg‘ayishini istasangiz, o‘z xatolaringiz ustida ishleng. Chunki, kichik xatolar yig‘ilib katta muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.

Oila, odob-axloq va ta‘lim-tarbiyaga e‘tibor qon-qonimizga singib ketgan burchlarimizdandir. “Bir bolaga yetti qo‘shni ota-ona” degan ibratli maqol ham aynan xalqimizga xos. Mana shu maqolning o‘zi ham farzand tarbiyasi, oilaparvarlik biz uchun nechog‘lik muhim ekanini bildiradi. Mahalla ahli, ayniqsa keksalar ko‘chada nobop ish qilayotgan bola oldidan hech qachon beparvo o‘tib ketmagan, shu zahotiyoq tanbeh berib to‘g‘ri yo‘lga chaqirgan. Zero, har tomonlama chiroyli, odobli, go‘zal xulqli bo‘lish, nafsni poklashga buyuruvchi muqaddas dinimiz oilaga katta ahamiyat beradi. “Qush uyasida ko‘rganini qiladi”, deb bejiz aytmagan xalqimiz. Farzand tarbiyalayotgan ota-ona har bir harakati, yurish turishi, muomalasi, boshqalar bilan o‘zaro munosabatida olijanob fazilatlarni namoyon eta bilishi kerak. Chunki bola tabiatan nihoyatda taqlidchan va kuzatuvchan bo‘ladi. Shuning uchun uning atrofdagilari o‘z odatlari bilan ba‘zan o‘zlari sezmaganda ularga ta‘sir qiladilar. Oiladagi qo‘pol munosabatlar, ko‘p yolg‘on gapirish, yoqimsiz xatti-harakat bola tarbiyasiga salbiy ta‘sir qiladigan nosog‘lom muhitni keltirib chiqaradi.

Farzand tarbiyasida ota-onaning muomalasi muhim o‘rin tutadi. Bola ota-ona tomonidan qo‘pol, dag‘al so‘zlar eshitib, kaltak yeb katta bo‘lsa, bu uning tabiatiga salbiy ta‘sir qiladi. Bu esa o‘z navbatida oiladagi nosog‘lom muhitda tarbiyalanayotgan boladan “ma‘naviy kasal” insonlar shakllanadi. Ular esa jamiyat ma‘naviyatiga ham salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Oilada ota-onalar “omnaviy madaniyat”

ta'siriga berilib ketishi oqibatida farzandlarning tarbiyasiga ham salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Farzand tarbiyasi bu shunchaki tajriba, oddiy ko'rsatma va bilimlar jamlanmasi emas, balki o'z ichiga diniy-axloqiy bilimlar, tibbiyot, etika, psixologiya, pedagogika kabi sohalariga oid bilimlarni ham qamrab oladigan murakkab jarayondir.

Bugungi kunda oilaviy tarbiyaning qiyinlashuvi shundaki, birinchidan, jamiyat taraqqiy etib borgani sari har tomonlama yetuk insonni shakllantirish talablari ortib boraveradi.

Bolalarni intizomga o'rgatish oila mustahkamligiga asos bo'ladi. Islom shu ma'noda ota-onalarni o'z farzandlariga sog'lom tarbiya berishga rag'batlantiradi. Hadisi sharifda “Farzandlaringizni hurmat qiling va ularni yaxshi xulq bilan xulqlantiring” deb ta'kidlangan.

Farzand tarbiyasi jarayonida bola huquqlarining kamsitilmasligi talab etiladi. Oilaviy tarbiya ijtimoiy tarbiyaga nisbatan bolalarning ruhiy olamiga, hissiyoti va tuyg'ulariga chuqur ta'sir ko'rsatadi. Taniqli pedagog A.S.Makarenko besh yoshgacha bo'lgan tarbiya bolaning shaxsiyati shakllanishida o'ta muhim ahamiyatga ega ekanini qayd etib o'tgan. Bu haqda u shunday deb yozgan: “...tarbiyaning bosh asosi besh yoshda nihoyasiga yetadi, demak, siz besh yoshgacha nima qilgan bo'lsangiz, bu tarbiyaviy jarayonning 90 foizini tashkil etadi, keyingi tarbiya esa qayta tarbiyalash negizida davom etadi”. Mana shu jarayonda bola tarbiyasiga o'ta e'tiborli bo'lish lozim. Buyuk mutafakkirlar farzand tarbiyasi, go'zal axloqning inson kamolotiga sabab bo'luvchi yuksak fazilat ekanini ta'kidlaganlar. Jumladan, Imom Buxoriyning “al-Adab al-mufrad hadislar to'plami, Abu Lays Samarqandiyning “Tanbehul g'ofiliyn” asarlarida farzandlarga yuksak insoniy fazilatlarni kamol toptirish tarannum etilgan.

Yurtimiz ulamolari o'z asarlarida farzandining chiroyli odobidan umid qilgan ota-ona, uni muntazam ravishda husni xulq asosi bo'lgan muomala quyidagi qirralari bilan tanishtirib borishi muhim ekanini alohida ta'kidlaganlar:

-farzandingiz odamlar bilan muomalada shirinso'z, muloyim, bosiq va kamtar bo'lishiga e'tibor qarating;

-odamlar xursandchiligini baham ko'rish, g'am-anduhidan qayg'urish, mol-mulkiga xiyonat qilmaslik, yaxshilikka chorlab, yomonlikdan qaytarish husni xulq egalariga xos fazilatlardandir. Shuning uchun farzandingizga ana shu xislatlarni bolalikdan singdirish payida bo'ling;

-farzandingizga o‘zgalalar bilan muomala chog‘ida boshqalarni g‘iybat qilish, o‘zgalarni mensimaslik, obro‘si, boyligi yoki mansabiga qarab munosabat ko‘rsatish ham odobsizlik ekanini uqtirib boring;

-yoshi ulug‘ kishilar, ustozlar bilan muomalada ularning ko‘ziga tik boqmay, gaplarini jim tinglash, savollarigagina javob qaytarish, buyruqlarini sidqidildan bajarish ham bolalar qalbiga jo qilishga e‘tibor bering.

Odatda onalar o‘z bolalarining xato va kamchiliklarini otasidan yashirishga harakat qiladilar. Aytsam urishadi, bolamga qattiq tegadi deb, yo‘l qo‘ygan xatolari, qo‘l urgan yomon ishlarini otaga aytmaydilar. Oqibatda bola o‘z vaqtida tanbeh olmaganidan keyin bora-bora kattaroq jinoyatlarni ham qo‘rqmasdan qilaverishi mumkin.

Mehr-muhabbat berishda ham me‘yorni saqlay bilish kerak. bolaning barcha aytganlarini qilish, barcha to‘g‘ri-noto‘g‘ri xatti-harakatlarini ma‘qullash yoki xatto indamaslik farzandning umuman tarbiyasiz bo‘lib o‘shishiga olib keladi.

Bularning barchasidan xulosa qilgan holda, farzandni go‘zal xulqli qilib voyaga yetkazishda ota-bobolarimizning fikrlarini, yoshi ulug‘ insonlarning o‘gitlarini, shu jumladan, o‘zinning tarbiyamizni ham inobatga olishimiz zarur. Zero buyuk mutafakkirlarimizdan Abdulla Avloniy aytganlaridek" Tarbiya biz uchun yo hayot – yo mamot, yo najot – yo halokat, yo saodat – yo falokat masalasidir."

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YHATI

1. Mirziyoev SH.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta‘minlash - yurt taraqqiyoti va xalq farovonligi garovi . –T.: O‘zbekiston, 2017.

2..Qodirova F.R. va boshq. Maktabgacha pedagogika. Maktabgacha ta'lim bakalavriat ta'lim yo‘nalishi talabalari uchun G` Toshkent: “Tafakkur” nashriyoti, 2019, 685 b.

3. Mukhiddinova, M. (2023). ABOUT THE PRAGMATICS OF DEACTIVE PRONOUNS IN THE KOREAN LANGUAGE. SPAST Abstracts, 2(02).

4. Mukhiddinova, M. (2021). A question about pronouns in a Korean sentence. Asian Journal of Multidimensional Research, 10(9), 208-211.

5. Dek-Khenovna, K. N., & Batirovna, M. M. (2019). To the study of the role of pronouns and pronominal words in Korean language (on elementary level teaching material). Вестник науки и образования, (19-1 (73)), 47-52.

6. Mukhiddinova, M. PRONOUNS IN COMMUNICATIVE SENTENCES IN KOREAN. TOШКЕНТ-2021, 52.

7. Ergashevna, A. D. (2023). TARBIYALANUVCHILARDA MOSLASHUVCHANLIK MEHANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH DOLZARB MUAMMO SIFATIDA. Journal of new century innovations, 23(2), 169-173.

8. Ergashevna, A. D. (2023). TALABALARDA PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK MOSLASHUVCHANLIK MEHANIZIMLARINI RIVOJLANTIRISH TEHNOLOGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH BUGUNGI MUOMMO SIFATIDA. PEDAGOGS jurnali, 26(1), 13-17.

9. Akramova, D. (2022). Bo‘lajak pedagog-psixologlarning maktabgacha ta’lim tizimidagi faoliyati. Science and innovation, 1(B8), 322-326.

10. Akramova, D. (2022). Oliy ta’lim muassalari talabalarida pedagogik-psixologik moslashuvchanlikni mazmun mohiyati. Science and innovation, 1(B8), 2150-2153.

11. Akramova, D. (2022). THE ESSENCE OF PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL FLEXIBILITY IN STUDENTS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS. Science and Innovation, 1(8), 2150-2153.

12. Akramova, D. (2022). ACTIVITIES OF FUTURE TEACHERS-PSYCHOLOGISTS IN THE SYSTEM OF PRESCHOOL EDUCATION. Science and Innovation, 1(8), 322-326.

13. Акрамова, Д. Э. (2023). СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ РАЗВИТИЯ МЕХАНИЗМОВ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ И ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ГИБКОСТИ У СТУДЕНТОВ КАК ПРОБЛЕМА СОВРЕМЕННОСТИ. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 13(8), 19-23.

Research Science and
Innovation House